Definirea noţiunii de 'Tell'. O perspectivă asupra tell-urilor epocii bronzului din Bazinul Carpatic

Rezumatul tezei de abilitare

Lucrarea de abilitare îşi propune să prezinte, în concordanţă cu normele legale în vigoare, într-o manieră succintă şi documentată principalele rezultate ştiinţifice originale obţinute după susţinerea tezei mele de doctorat, intitulată *Bronzul timpuriu şi mijlociu în Banatul românesc şi pe cursul inferior al Mureşului. Cronologia şi descoperirile de metal* (ianuarie 1999). Ea are ca punct de plecare cercetările mele ca bursier al fundaţiei Alexander von Humbodt la Institut für Prähistorische Archäologie din cadrul Freie Universität Berlin (2000-2003), cu o temă purtând titlul „Der Beginn der bronzezeitlichen Tellsiedlungen im Karpatenbecken. Studien zu Siedlungswesen und Chronologie der Zeit um 2000 v.Chr.“.

Abordând problematica „tell“-urilor epocii bronzului din Bazinul Carpatic, prima dificultate cu care m-am confruntat a fost legată de definirea obiectului de studiu. Ce este de fapt un tell? Există într-adevăr „tell“-uri în Bazinul Carpatic? Dacă da, pot ele fi comparate cu exemplele „clasice“ din Orient? Care este cea mai potrivită definiţie ce poate fi adoptată pentru aceste monumente?

Pentru o mai bună înţelegere a fenomenului am considerat necesar a arunca o scurtă privire asupra tell-urilor Orientului Apropiat şi a le compara cu acele aşezări din Bazinul Carpatic care au fost clasificate ca tell-uri. În urma acestui demers am ajuns la concluzia că atunci când ne referim la tell-urile din sud-estul Europei Centrale trebuie să avem în vedere două înţelesuri: unul, să spunem clasic sau generic, de movilă artificială realizată prin acumularea de-a lungul timpului a resturilor activităţilor umane şi un altul, mai special, ce defineşte o noţiune arheologică referitoare la un anumit tip de habit: *aşezare-tell* (*Tellsiedlung, Tellsettelment*).

Ca noţiune arheologică aplicabilă realităţilor din Bazinul Carpatic, tell-urile sunt aşezări multistratificate, apărute într-o zonă geografică specifică, ca urmare a unor condiţii de mediu favorabile. Ele s-au născut prin acumularea succesivă a resturilor unor construcţii de suprafaţă de dimensiuni mari, realizate din lut şi având o structură din lemn. Aceste construcţii sunt organizate în cadrul aşezării după principii arhitectonice clare (o anumită ordonare a caselor, uliţelor, străzilor), care sunt respectate de-a lungul întregii evoluţii a acestora. Existenţa unor fortificaţii, în unele cazuri impresionante, a unei activităţi economice autarhice, presupun o organizare socială clar structurată.

Creaţie a aceleiaşi comunităţi, ce locuieşte vreme îndelungată un areal, tell-ul reprezintă o aşezare centrală, clar individualizată, înconjurată de aşezări „satelit“ ce marchează un *hinterland* bine definit. Un alt aspect dezbătut a fost apariţia tell-urilor epocii bronzului în Bazinul Carpatic. Sintetizând momentele cronologice şi culturale ale apariţiei lor, am putut contura cinci orizonturi plasate între cca. 2500 a.Chr. şi înainte de 1500 a.Chr..

În privinţa informaţiilor pe care le deţinem despre fortificaţiile tell-urilor epocii bronzului din Bazinul Carpatic se poate spune că din cele 188 de aşezări adunate în catalogul meu, 26 prezintă cu siguranţă elemente defensive. În cazul a circa 100 de aşezări, pe baza cercetărilor de suprafaţă şi a realizării unor hărţi topografice, poate fi presupusă existenţa unui sistem de apărare. Pentru restul aşezărilor, mai bine de 50, nu există date cu privire la acesta. În situația dată, se poate afirma că existenţa elementelor defensive este un element caracteristic tell-urilor epocii bronzului.

Referitor la aspectele rituale, cred că se poate vorbi despre un cult „oficial”, ce se practica în construcţiile cu o destinaţie specială şi un cult „casnic”. Vatra fiecărei locuinţe, micile altare, sau cărucioare din lut puteau îndeplini rolul unor obiecte de cult casnice aşa cum sunt cele descoperite în „templul-megaron” de la Sălacea. Întreaga simbolistică sugerează că în tell-urile epocii bronzului din Bazinul Carpatic avem de-a face cu un cult solar. La un asemenea cult se adăuga cu siguranţă un cult al morţilor care se practica şi în aşezări. Depunerea unor vase de băut, ca acelea de la Corneşti sau Vărşand, ne duce cu gândul la un cult ca cel al lui Dionisos. În spatele unor depuneri de piese din metal ar putea sta o divinitate ca Hefaistos, iar îngroaprea unor podoabe ne face să ne gândim la o zeitate ca Hera.

Aceste aspecte am încercat să le surprind şi prin derularea proiectului PN-II-ID-PCE-2012-4-0020 intitulat *Living in the Bronze Age Tell Settlements. A Study of Settlement Archaeology at the Eastern Frontier of the Carpathian Basin* (Viaţa în aşezările de tip tell ale epocii bronzului. Studiu de arheologie a aşezărilor de la graniţa estică a Bazinului Carpatic) finanţat de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării şi Inovării (UEFISCDI). Acesta consider că dovedeşte, totodată, şi capacitatea mea de a coordona o echipă de cercetare, de a organiza şi gestiona activităţi didactice, precum reflectă și facilitarea învăţării cercetării.

Dr. Florin Gogâltan